

Balogh Mátyás

A *xianbeiek* sztyepei jelenléte és a Xiongnu Birodalom bukása

A Kínától északra elterülő sztyepe-övezetet, a kelet-nyugati irányban nagyjából a Hingan és az Altaj vonulatai közé eső, észak–déli irányban pedig a Bajkál-tó vidékétől a Kínai Nagy Falig nyúló területet¹ az i. e. 3 század végétől kezdődően különböző nomád államalakulatok hajtották uralmuk alá, és alakították ki Kínával a fosztogatás és a békés kereskedés kettősségén alapuló viszonyukat. Az első ilyen nomád államalakulat, melyről tudomásunk van, a *xiongnuké* 匈奴, akik egy központosított törzsszövetséget hoztak létre ezen a területen. A Xiongnu Birodalom megszűnése után annak egykori területét egy másik nomád nép, a *xianbei* 鮮卑 kezdte el uralni. A jelen tanulmány célja, hogy megvizsgálja a Xiongnu Birodalom hanyatlásának és ezzel összefüggésben a *xianbeiek* felemelkedésének körülményeit, és átértékelje a *xianbeiek* sztyepei uralmával kapcsolatos elképzeléseinket.

A *xiongnuk* és a *xianbeiek* élőhelye, társadalmi szerkezete

Mielőtt a *xiongnuk* és *xianbeiek* egymáshoz való bármiféle viszonyának vizsgálatába belekezdenénk, célszerű megjegyeznünk, hogy e két nép Belső-Ázsia két egymással szomszédos, mégis sokban különböző régiójából

¹ Ezt a területet a vonatkozó források számos különböző névvel jelölik. A kínai forrásokban gyakran találkozunk a *saiwai* 塞外 kifejezéssel mely „határon kívülit”-t jelent. Jellemző továbbá e területnek két, egy északi, azaz a Góbitól északra fekvő (*mobei* 漠北), illetve egy attól délre elterülő (*monan* 漠南) részre való felosztása. A nyugati és magyar nyelvű szakirodalomban gyakori a Központi-sztyepe (*Central Steppe*), Mongol-sztyepe (*Mongolian Steppe*), Mongólia (*Mongolia*, mint régió és nem mint ország), illetve egyszerűen csak sztyepe vagy steppe megjelölések használata erre a területre. Jelen tanulmányomban a legegyszerűbb és a köznyelvben a steppénél jobban elterjedt sztyepe szót használom, minden különösebb előtag nélkül, tudva, hogy az e tanulmány erejéig mely konkrét sztyeppére vonatkozik.

származik. Ezek az eltérések pedig magyarázhatják a Kínával való viszonyaik közti különbségeket. A *xiongnuk* fő bázisterülete a sztyeppe, nagyjából a mai Mongólia és a Belső-Mongólia autonóm terület középső és nyugati része volt. A *xianbeiek* elődei a *donghuk* 東胡, azaz „keleti barbárok”; mint ahogy kínai elnevezésük is erre utal, a *xiongnuktól* keletre, a Hingan-hegység környékén, Mandzsúria nyugati, a sztyeppe keleti részén éltek.² A *xiongnuk* és a *xianbeiek* társadalmi szerkezete jelentős eltéréseket mutat. A *xianbeiek* vezetőinek pozíciója a kezdetekben nem öröklődött, erre csak a későbbiekben akad példa, és akkor sem válik teljesen általánossá. Társadalmukat törzsek (*bu* 部) alkották, melyek élére képességeik, rátermettségük alapján, három évre törzsfőt választottak. Ezeket a törzsfőket a kínai krónikák *darenként* 大人, azaz „nagy ember”-ként említik. A törzsek kisebb, néhány családot számláló egységekből, úgynevezett *yilúokból* 邑落 álltak. Ezek élére is a törzsekéhez hasonló módon vezetőket (*shuai* 帥) választottak.³ A törzsek szintje feletti vezető pozíció, a több törzset összefogó államalakulat nem volt jellemző a *xianbeiek*nél. Ha ki is alakult ilyen, az csak rövid ideig maradt fenn, és a törzsek ez alatt az idő alatt is jóval nagyobb autonómiát élveztek, mint a Xiongnu Birodalom törzsei.

A Xiongnu Birodalom és a *xianbei* egység

A Xiongnu Birodalom i. e. 209-től bizonyos nézetek szerint i. sz. 155-ig, a *xianbei* Tanshihuai 檀石槐 törzsszövetségének megalakulásáig állt fenn. A sztyeppe történetére vonatkozó szakirodalomban a *xiongnukhoz* és a sztyeppét egyesítő későbbi nomád népekhez – türkökhöz, ujgurokhoz –

² Holcombe 2013: 4.

³ Ma 1962: 112–29, Lin 1989: 19–21. A *yilúok* több családot magukba foglaló közösségek voltak. Valószínűleg a törzsek méretéhez hasonlóan a *yilúoké* is széles skálán mozoghatott. Túl keveset tudunk a *yilúóról* ahhoz, hogy megfelelő magyar terminussal helyettesítsük. Talán a nemzetség vagy a nagycsalád fogalma felelhet meg leginkább a *yilúónak*. Hasonlóképpen a *bu* fogalma sem jelent teljes bizonyossággal és szigorú értelemben véve törzset (a törzs és nemzetség fogalmainak problematikájáról Belső-Ázsiában lásd Ecsedy 1979: 165–216), de mind a magyar, mind a nemzetközi szakirodalomban meglehetősen elterjedt a *bu* törzsként, illetve *tribe*-ként való fordítása, s az egyszerűség kedvéért most ettől nem térünk el.

képest a *xianbeiek* története kevesebb figyelmet kap. Ez bizonyos szempontból érthető is, hiszen a *xianbeiek* nem hoztak létre az említett népekéhez fogható birodalmat. A témában alapvető kézikönyvnek számító *The Cambridge History of Early Inner Asia* például nem is szentel külön fejezetet a *xianbeiek*nek. Ebben a kötetben Yü említi csak a *xianbeiek*et, röviden kitérve a sztyepei Tansihuai alatti egyesítésére a *xiongnuk*ról írt fejezete végén.⁴ Golden *An Introduction to the History of Turkic Peoples* című művének a *xianbeiek* történetét és nyelvét röviden tárgyaló fejezetében megemlíti ugyan egy korábbi törzsfőt is, név szerint Qizhijiant 其至鞑, de elsősorban Tansihuai törzsszövetségére koncentrál, megjegyezve, hogy mikor Tansihuai 155-ben elfoglalta a *xiongnuk* egykori területeit, azok elmenekültek.⁵ Vásáry István a *Régi Belső-Ázsia történetében* a sztyepei *xianbeiek* története kapcsán csak Tansihuai törzsszövetségét említi, és szintén a 155-ös évhez köti a Xiongnu Birodalom bukását és a *xianbeiek* felemelkedését.⁶

A továbbiakban ennek az évszámnak a Xiongnu Birodalom végére és a *xianbei* hatalomátvételre, politikai jelenlétük kezdetére való vonatkozathatóságát, illetve a hatalomátvétel fogalmának alkalmazhatóságát vizsgálom és kérdőjelezem meg. Ezekkel összefüggésben pedig a *xianbeiek* sztyepei feletti uralmának átértékelésére teszek javaslatot.

A Xiongnu Birodalom a sztyepei törzseinek erősen központosított szövetségén alapult, melynek az élén a *shanyu* (vagy *chanyu*) 單于 állt. A *shanyu* közvetítői szerepet töltött be Kína és a sztyepei törzsek között. Kizárólagos jogot formált a Kínával való közvetlen kapcsolattartásra. Elvben ő döntött a fosztogató hadjáratok indításáról, és az azok beszüntetésével kapcsolatos, Kínával való egyezkedés is kizárólag az ő jogkörébe tartozott.⁷ A fosztogatások

⁴ Yü 2008a: 149. Meg kell jegyeznünk, hogy Yü (2008b: 436–445) a *Cambridge History of China* első, a Qin- és Han-dinasztiákról szóló kötetében részletesebben szól a *xianbeiek*ről és a velük közeli rokon *wihuanok*ról is.

⁵ Golden, 1992: 69–70.

⁶ Vásáry 2003: 45.

⁷ Jó okunk van feltételezni, hogy a *shanyu* nem minden esetben volt képes megakadályozni, hogy az alárendelt törzsfők a jóváhagyása, esetleg tudta nélkül fosztogassanak Kína határvidékein. Az egyik ilyen eset i. e. 176-ban történt, amikor az egyik nyugati törzsfő a *shanyu* és a kínai császár között érvényben lévő békeegyezmény ellenére betör Shang 上 helyőrségbe, és megszállja az Ordoszt (Di Cosmo 2004: 224).

és a Kínával kötött egyezmények révén szerzett javak törzsek közti szétosztásával volt képes megtartani őket a szövetségben.⁸ A törzsszövetség legfőbb gyenge pontja az öröklési rendszer, a lineáris és laterális öröklési rend nehéz összeegyeztethetősége volt.⁹ Az ebből fakadó, hatalmi eliten belüli megosztottság, az, hogy a birodalom két alkalommal is – egymással ellenséges – déli, azaz Kínának behódolt, illetve önállóságát megőrző, északi részekre szakadt, jelentősen megkönnyítette a Han-dinasztia (*Han chao* 漢朝, i. e. 206 – i. sz. 220) és szövetségesei (köztük a déli *xiongnuk*) dolgát az északi *xiongnuk* elleni harcokban.

A témával foglalkozó szakirodalom egyöntetűen egyetért, és nekünk is egyet kell értenünk abban, hogy *xiongnuk* után a *xianbeiek* uralták a sztyeppét, de ők nem hoztak létre olyan központosított hatalmon alapuló törzsszövetséget, mint elődeik, ha egyáltalán beszélhetünk itt a *xiongnuk*ról mint elődökről. Hogy miként került a sztyeppe a *xianbeiek* uralma alá, azt Vásáry István a következőképp fogalmazza meg: „A szienpej vagy szienpi [*xianbei*] elnevezés az északi hiungnukkal [*xiongnuk*kal] kapcsolatban fordult elő, mint annak a törzsszövetségnek a neve, amely Kr. u. 155 körül véget vetett a *hiungnuk* birodalmának északon.” Pár sorral lejjebb, szintén a *xianbeiekre* vonatkozóan így fogalmaz: „A hiungnukat sokszor nyugtalanították támadásaikkal, de csak Kr. u. 155 körül tudták a hiungnukat végleg maguk alá gyűrti, s ezzel végrehajtották a nagy hatalmi őrsegváltást Kelet-Belső-Ázsiában.”¹⁰

A következőkben megvizsgáljuk, hogy a *xianbeiek* 155 körül valóban véget vetettek-e az északi *xiongnuk* birodalmának, maguk alá gyűrték-e a *xiongnukat*, és hogy beszélhetünk-e „hatalmi őrsegváltásról” a *xiongnuk* és *xianbeiek* viszonylatában. A kérdésfeltevést a tárgyalt korszakra és népekre vonatkozó forrásaink és a fenti megállapítások közötti ellentmondások indokolják.

⁸ Barfield 1981: 52, 58–59.

⁹ A Xiongnu Birodalom részletes elemzéseit lásd Barfield 1981, 1992: 32–84, Scheidel 2010, Kradin 2011.

¹⁰ Vásáry 2003: 45.

Barfield „Hsien-pi »Empire«-t”, vagyis „Xianbei »Birodalmat«” említ¹¹ könyvének, a korszakot tárgyaló alfejezete címében, az idézőjel használatával arra utalva, hogy a Xiongnu Birodalom bukása után „úgy illenék”, hogy egy másik hasonló államalakulat, egy birodalom vegye át annak a helyét, mégsem ez történik. Vásáry megállapítja, hogy a „*szienpik* birodalma sohasem érte el az egységesülésnek és összeforrottságnak azt az állapotát, amely a *hiungnukra* volt jellemző birodalmuk fénykorában”.¹² Barfield hasonlóan vélekedik, és megjegyzi, hogy a *xianbeieknek* csak egy alkalommal és csak igen rövid időre sikerült egyesíteniük a sztyeppét. Ez Tanshihuai uralkodása (155–180) alatt következett be, és halálával az egység meg is szűnt.¹³ Valamelyest érthető tehát, hogy Tanshihuai törzsszövetsége, mely leginkább megközelítette a politikai egységnek azt az állapotát, amit a Xiongnu Birodalomnál láthattunk, a hatalmat a *xiongnuktól* átvevő, őket „maga alá gyűző” és a következő nomád birodalmat létrehozó „örsegváltó” színében tűnik fel. Ez a látásmód feltételezi azt, hogy egy újabb belső-ázsiai nép korszaka akkor veszi kezdetét, amikor az egy törzsszövetség keretében egyesíti az egész sztyeppét. Az őket megelőző nomád birodalom bukását pedig kényelmes ilyen módon közvetlenül ez elé az egységesítés elé igazítani. Az azonban, hogy a *xianbei* egység 155-ben jött létre, természetesen nem jelenti feltétlenül azt, hogy a Xiongnu Birodalom vagy a *xiongnuk* sztyeppé feletti uralma csakis ugyanebben az évben érhetett véget. Ahogy látni fogjuk, ez minden valószínűség szerint nem is így történt.

A *xiongnuk* és a keleti barbárok

A fentebb említett problémák megértéséhez elengedhetetlen az előzmények legalább vázlatos ismerete. Ezért a következőkben a *xiongnuk* és *xianbeiek*, valamint a *xianbeiekkel* szoros rokonságban álló *wuhuanok* 烏桓 egymással és Kínával való viszonyának fontosabb történéseiről adok áttekintést.

¹¹ Barfield 1992: 85.

¹² Vásáry 2003: 45.

¹³ Barfield 1992: 85.

Amikor i. e. 209-ben a *xiongnu* Modun *shanyu* 冒頓單于 apja meggyilkolásával magához ragadja a hatalmat, a keleti barbárok a *xiongnukkal* szemben jelentős erőt képviselnek. A *Shiji* 史記 ezt a következőképpen fogalmazza meg:

„Modun trónra lépésekor a keleti barbárok erősek és gazdagok voltak.”¹⁴

冒頓既立，是時東胡疆盛。

Ebből talán túlzás lenne azt a következtetést levonni, hogy a *xiongnuk* ekkor a keleti barbárok alávetettjei lettek volna, de a Modun hatalomra kerülését követő események sejtetik, hogy a két nép kapcsolatában a keleti barbároké lehetett a domináns szerep.¹⁵ Amikor a keleti barbárok értesültek Modun cselekedeteiről és hatalomra kerüléséről, követet küldtek hozzá, és egyik legjobb lovát kérték tőle, ajándék gyanánt. Egyértelmű céljuk volt ezzel, hogy felmérjék a *xiongnuk* erejét. Modun – tanácsadói véleményével szembe menve – teljesítette keleti szomszédai kérését, akik azt természetesen a gyengeség és a tőlük való félelem jeleként értelmezték. Ezért bátorkodtak újabb követséget küldve a *shanyu* egyik ágyasát elkérni. Miután azt is megkapták, magabiztosan készültek fel a *xiongnuk* lerohanására, és egy utolsó követséget is küldtek egy, a kettejük országát elválasztó sivatagos terület átengedését követelve. Modun tanácsadói közül néhányan azt javasolták, hogy a *shanyu* ezúttal is adja meg a keleti barbároknak, amit kérnek, hiszen

¹⁴ *Shiji* 110/7 (*Xiongnu liezhuan* 匈奴列傳). A könnyebbség kedvéért a kínai krónikák (*Hanshu* 漢書, *Hou Hanshu* 後漢書, *Qian Hanji* 前漢紀, *Sanguozhi* 三國志, *Shiji* 史記) passzusaira a *Chinese Text Project* nevű internetes adatbázis (<http://ctext.org/>) számozása szerint hivatkozom. Itt a fejezetek kisebb passzusokra osztva érhetők el, ami a szövegben való tájékozódást jelentősen megkönnyíti. A / jel utáni szám ezeknek a passzusoknak a számát jelöli. Az első szám a fejezet száma, ami megegyezik az egyéb kiadások számozásával.

¹⁵ Yü (2008b: 436) szerint a keleti barbárok az i. e. 3. század végén, közvetlenül Modun hatalomra jutása előtt hatalmuk csúcsán álltak, gyakran támadták meg a *xiongnukat* nyugaton. Modun aztán ezt a tendenciát fordította meg. Di Cosmo (2004: 187) szerint miután Meng Tian 蒙恬, a Qin-dinasztia hadvezére i. e. 215-ben elűzte a *xiongnukat* az Ordosz vidékéről, a *xiongnuk* válságos helyzetbe kerültek. Az Ordosszal fontos gazdasági bázisterületet veszítettek el, és kénytelenek voltak északabbra húzódní. A meggyengült *xiongnuk* így nyugaton a *yuezsik*, keleten pedig a keleti barbárok támadásainak célpontjává váltak.

az említett területnek nem volt nagy értéke. Modun kivégeztette ezeket a tanácsadókat (csakúgy, mint a korábban vele ellenvéleményen lévőket), és támadást indított a keleti barbárok ellen, akik egyáltalán nem számítottak erre a lépésre. A *xiongnuk* megölték a *donghuk* uralkodóját, népét uralmuk alá hajtották, jószágait, vagyonukat elvették.¹⁶ Vásáry az esemény kapcsán megjegyzi: „Mikor Maotun, az első nagy hiungnu uralkodó legyőzte a keleti barbárokat, kínai nevükön tunghukat, akik a mai Mandzsúria területén éltek, helyüket a szienpik és vuhuanok foglalták el.”¹⁷

A kínai források ismeretében muszáj pontosítanunk ezt a megfogalmazást. A *Hou Hanshu* 後漢書 a *wuhuanokkal* és a *xianbeikkel* kapcsolatban a következőket írja:

„A *wuhuanok* eredetileg keleti barbárok (*donghu*). A Han-dinasztia elején, mikor a *xiongnu* Modun elpusztította országukat, maradékaik a Wuhuan-hegyhez menekültek. Innen kapták nevüket.”¹⁸

烏桓者，本東胡也。漢初，匈奴冒頓滅其國，餘類保烏桓山，因以爲號焉。

„A *xianbeiek* szintén a keleti barbárok (*donghu*) egy csoportja, akik tőlük leválva a Xianbei-hegynél éltek, és arról kapták nevüket.”¹⁹

鮮卑者，亦東胡之支也，別依鮮卑山，故因號焉。

A Moduntól elszenvedett vereség után tehát a keleti barbárok két csoportra válva elhagyták korábbi lakhelyüket, és a Xianbei- és Wuhuan-hegyek vidékére menekültek. A két csoportot ettől kezdve nevezik a források *xianbeinek* és *wuhuannak*, az említett hegyek után. Szó sincs tehát arról, hogy a legyőzött keleti barbárok helyét két másik nép foglalta volna el.

¹⁶ *Shiji* 110/7, *Hanshu* 漢書 64 (*Xiongnu zhuan* 1. 匈奴轉上), Shang/8, *Qian Hanji* 前漢紀 11/2 (*Xiaowu Huangdi ji er* 孝武皇帝紀二).

¹⁷ Vásáry 2003: 45.

¹⁸ *Hou Hanshu* 88/1 (*Wuhuan xianbei liezhuan* 烏桓鮮卑列傳). A *bao* 保 „őriz, védelmez” jelentésű szó a Han-kori és későbbi történeti művekben gyakran jelenti, hogy „átteszi székhelyét”, „odamegy és ott berendezkedik”.

¹⁹ *Hou Hanshu* 88/14.

Az említett hegyek hollétét teljes bizonyossággal nem tudhatjuk, az viszont szinte biztos, hogy azok a keleti barbárok korábbi lakhelyétől valamelyest délebbre estek.²⁰ A két hely közül a *wuhuanoké* esett közelebb a kínai határhoz.²¹ A keleti barbárok tehát nem vándoroltak messzire korábbi lakhelyüktől, és ezáltal nem is szabadultak meg a *xiongnuk* fenyegetéseitől, ha egyáltalán ez lehetett a céljuk. Elképzelhető, hogy ezek az emberek pusztán a közvetlen életveszélytől, esetleges lemészárlásuk elől menekültek, a tágabb régióból való távozás gondolata vagy reménye nélkül. A *wuhuanok* és feltehetően a *xianbeiek* is²² a vereségtől kezdve a *xiongnuk* alávetettjei, évenkénti adóval és katonai szolgálattal tartoztak nekik. Így a *xiongnuk* Kína elleni fosztogató hadjárataiban is rendre részt vettek.²³

A következő majdnem kilenc évtizedben a *xiongnuk xianbeiekkkel* és *wuhuanokkal* való viszonyát illetően jelentős változás nem történik, legalábbis tudomásunk ilyesmiről nincs.

A „*xiongnuk* jobb és bal karjának levágása”

I. e. 128–119 között Han Wudi 漢武帝 parancsára nagy hadjárat-sorozat indul a *xiongnuk* ellen, melynek utolsó felvonása a Huo Qubing 霍去病 által vezetett 119-es északi hadjárat. A hadjárat sikereinek következtében a *xiongnuk* ideiglenesen elhagyják a Góbitól délre eső területeket. Ekkor a Han-dinasztia a *wuhuanokat* közvetlenül a kínai határ közelébe költözteti azzal a céllal, hogy őrizték a határt, és folyamatosan tartásukkal szemmel a *xiongnuk* mozgását.²⁴ Ezzel a lépéssel a dinasztia egy időre megfosztja a *xiongnuk* keleti szövetségeseitől, ahogy a kínai krónikák fogalmaznak, „levágják a *xiongnuk* bal karját” (*zhan xiongnu zuobi* 斬匈奴左臂). A Nyugati területek

²⁰ Lin (1989: 28–35) feltevései szerint a Wuhuan-hegy a mai Belső-Mongólia Chifeng 赤峰 városától északnyugatra, a Xianbei-hegy pedig szintén Belső-Mongóliában, Tongliao 通辽 várostól keletre lehetett.

²¹ Részletesebben lásd Holcombe 2013: 4–5.

²² Barfield 1992: 85, Yü 2008a: 126.

²³ *Hou Hanshu* 88/3.

²⁴ *Hou Hanshu* 88/3.

feletti ellenőrzésüket, azaz „jobb karjukat” (*youbi* 右臂) a *xiongnuk* már az első két hadjárat során, az i. e. 120-as években elveszítették.

A Han-dinasztia a *wuhuanok* felügyeletére kinevez egy „*wuhuan* védnök parancsnokot” (*hu wuhuan xiaowei* 戶烏桓校尉), hogy megakadályozza a *xiongnuk* és a *wuhuanok* esetleges szövetségét. A *wuhuanok* szolgálatuk fejében védelemben és rendszeres ellátmányban részesülnek. Ez a helyzet egészen az időszámításunk szerinti első évtizedig nem is változik lényegesen, csak annyiban, hogy a kínai protektorátus alatt erőre kapó *wuhuanok* már az i. e. 70-es évek legelején – bosszúból az i. e. 209-es vereségért – feltúrnák a *xiongnu shanyuk* sírhelyét, és Kína határvidékeit is elkezdik fosztogatni. Közvetlenül a *xiongnuk* büntetőhadjárata után, i. e. 78-ban a kínai csapatok is megverik őket, és több mint 6000 embert mészárolnak le közülük. I. e. 52-ben a Xiongnu Birodalom két részre szakad. A *xiongnuk* egy része Huhanye 呼韓邪 *shanyu* vezetésével behódol Kínának. Más részük Huhanye fivére, Zhizhi 郅支 vezetésével egy ideig még uralja a sztyeppe Góbitól északra eső részét, majd később, Kína és a Huhanye vezette déli *xiongnuk* elől nyugatra vándorol. Zhizhi i. e. 36-ban Szogdiánában veszi életét a Han-ház és a Nyugati területek városállamai által intézett közös támadásban. Huhanye behódolását követően a *wuhuanok* is behódolnak Kínának, és a következő fél évszázad békében, különösebb esemény nélkül telik.²⁵

Wang Mang 王莽 interregnuma és a nomád szövetségesek elvesztése

I. sz. 9-ben az addig régensként uralkodó Wang Mang egy új dinasztia, a Xin 新 (9–23) császáráként lép trónra, és az addiginál kevésbé rugalmas, szigorúbb politikát folytat a sztyeppej nomádokkal szemben. A Han-dinasztiával elentétben ő például a *xiongnu shanyut* nem ismeri el a kínai császárral egyenrangú félként. Továbbá megtiltja a *wuhuanok*knak, hogy kereskedjenek és adót fizessenek a *xiongnuk*knak. Ebből feltételezhetjük, ekkorra a *xiongnuk*

²⁵ Lin 1990: 38, *Hou Hanshu* 88/4.

bizonyos mértékben visszaszerezték uralmukat a *wuhuanok* felett, különben nem lett volna értelme a tiltásnak.²⁶ Mikor a *wuhuanok* a tiltásra hivatkozva megtagadják az adófizetést, a *xiongnuk wuhuan* nőket, gyermekeket és öregeket ejtenek foglyul, és váltságdíjat követelnek értük. A *wuhuanok* a váltságdíjjal küldöttséget indítanak a *shanyuhöz*, aki nem csak, hogy nem adja vissza a foglyokat, de még a küldöttséget is foglyul ejti. Végül csak Wang Mang közbenjárására hajlandó elengedni az összes foglyot. Az incidens után a *xiongnuk* és Wang Mang összecsapásra készülnek. A *wuhuanok* a foglyok visszaszerzése miatt lekötözve érzik magukat Wang Mangnak, így eleinte hajlandóak részt venni a *xiongnuk* elleni harcban. Wang Mang a *wuhuan* harcosokat (és *dinglinge*ket 丁零 is) Dai helyőrségben (Dai jun 代郡) állomásoztatja, készülődve az összecsapásra. A *wuhuanok* feleségeit és gyermekeit túszként fogva tartja, nehogy a harcosok dezertáljanak vagy a *xiongnuk* oldalára álljanak. A hosszú hadi készültség és a kedvezőtlen körülmények miatt a *wuhuanok* elégedetlenkedni, majd szökdödni és fosztogatni kezdenek. Wang Mang válaszul kivégezteti hozzátartozóikat. Ezzel Wang Mang és a *wuhuanok* közti szövetség végleg felbomlik, a *xiongnuk* pedig a helyzetet kihasználva könnyűszerrel veszik rá a *wuhuanokat* a velük való szövetségre.²⁷

Wang Mang uralmának a Sárga-folyó alsó szakaszának áradásai és egyéb természeti katasztrófák által gerjesztett felkelés, a vörösszemöldökűek felkelése (*chimei zhi luan* 赤眉之亂) vet véget. 23-ban Gengshi 更始 császár (ur. 23–25) trónra lépésével megtörténik a Han-dinasztia restaurációja, ám az ekkor még meglehetősen gyenge lábakon áll. A Nyugati területek feletti befolyását Kína ekkorra teljesen elvesztette, míg a *xiongnuk* Huduershi 呼都而尸 *shanyu* vezetésével visszaszerezték területeik egy jó részét északon, illetve egykori szövetségeseiket mind nyugaton, mind pedig keleten. Így a *wuhuanokat* és *xianbeieket* ismét a *xiongnuk* szövetségében találjuk.²⁸

²⁶ Yü (2008: 437) szerint a *wuhuan*-védnökség nem volt képes maradéktalanul ellátni a feladatát, és nem tudta mindig megakadályozni, hogy a *xiongnuk* továbbra is alávettjeikként kezeljék a *wuhuanokat*.

²⁷ *Hou Hanshu* 88/5.

²⁸ Yü 2008b: 142.

A Keleti Han-dinasztia (23–220) és a szövetségesek visszaszerzése

A Keleti Han-dinasztia első évtizedeiben tehát a *xiongnuk* Kína gyengeségének köszönhetően visszaszerzik a *wuhuanok* és *xianbeiek* feletti uralmukat, és külön-külön, de egymással szövetségben fosztogatják Kína határvidékeit. Változások ezen a téren csak a 40-es évek közepétől kezdődnek. I. sz. 45-ben Liaodong kormányzója (*taishou* 太守), Zhai Rong 祭彤 olyan vereséget mér a *xianbeiekre*, hogy azután nem merészkednek a határ közelébe. Ezután Zhai Rong szövetséget ajánl a *xianbeiek* ambiciózus vezetőjének, Pianhenek 偏何. Ettől kezdve a *xianbeiek* a dinasztia szolgálatában a *xiongnuk* ellen harcolnak. Minden levágott *xiongnu* fejért cserébe jutalmat kapnak, a *xiongnuk* pedig az egész északi határ mentéről Liaodongba mennek kinevezéseket és jutalmakat átvenni.²⁹ Ez az első alkalom, hogy a *xianbeiek* mint szövetségesek jelennek meg a Han-dinasztia oldalán. Éppen ekkoriban, 46-ban újabb öröklési vita osztja meg a *xiongnukat*, ráadásul természeti katasztrófák – sáskajárás és aszály – is súlyosbítják a helyzetüket. Kihhasználva megosztottságukat és gyengeségüket, immár a *wuhuanok* is hirtelen szembefordulnak velük, és kelet felől megtámadják őket. Ekkor a *xiongnuk* északra menekülnek, s a Kína határaihoz közelebb eső részeket a *wuhuanok* és *xianbeiek* tartják uralmuk alatt. 48-ban a *xiongnuknak* az újabb öröklési vitában alul maradt része Bi 比 *shanyu* vezetésével úgy dönt, hogy Kína határain belülre költözik. A Xiongnu Birodalom északi és déli részekre válik. 49-ben Guangwu 光武 császár (ur. 25–57) bőséges pénz-, selyem- és brokátajándékokkal csábítja a *wuhuanokat* Kínával való szövetségre. A *wuhuanok* a határ menti tíz helyőrség (Liaodong 遼東, Liaoxi 遼西, Youbeiping 右北平, Yuyang 漁陽, Guangyang 光陽, Shanggu 上谷 Dai 代, Yanmen 雁門, Taiyuan 太原 és Shuofang 朔方) területére költöznek, a dinasztiatól élelem és ruha formájában juttatást kapnak, melyekért cserébe a határt őrzik és védik az északi *xiongnukkal* és a *xianbeiek* Kínával éppen ellenséges törzseivel szemben.³⁰ Ezekben az időkben a dinasztia természetesen a déli *xiongnukat* is felhasználja az északiak elleni harcához.

²⁹ *Sanguozhi* 三國志 30/2.

³⁰ *Hou Hanshu* 88/8.

Ekkor még a *wuhuan*oknak is volt egy jelentős csoportjuk, akik a határ túloldalán maradtak, nem léptek egyezsége Guangwu császárral. Ők – a Chishan 赤山, azaz a „Vörös-hegy” környékén élő *wuhuan*ok – gyakran betörnek Shangguba. Zhai Rong ellenük is hadba küldi Pianhet, aki 58 őszen támadást indít ellenük, és szétveri őket. A chishani *wuhuan*ok maradékai ezzel elveszítik fő bázis területüket, és ők is behódnak Kínának.³¹

45–58 között tehát Kína a maga oldalára állította a *wuhuan*okat, a *xianbeiek* jelentős részét és a *xiongnuk* nagyjából felét. Ezek közül a déli *xiongnuk* és a *wuhuan*ok költöztek Kína határain belülre, a *xianbeiek* többsége a határokon kívül maradva lazább szálakkal kötődött a dinasztiahoz.

Összefogás az északi *xiongnuk* ellen és a *xianbeiek* felemelkedése

I. sz. 73–76 között a Han-dinasztia lényegében visszaszerzi az északi *xiongnuktól* a Nyugati területek (*Xiyu* 西域) városállamai feletti befolyását.³² A 80-as években nagyszámú északi *xiongnu* pártol át szomszédos népekhez, *wuhuan*okhoz, *xianbeiek*hez, *dinglinge*khöz és a déli *xiongnuk*hoz is. Barfield szerint ennek Punu 蒲奴, az északi *shanyu* 83-ra datálható halála lehet az oka.³³ Ugyanakkor nyilvánvaló, hogy a Nyugati területek feletti befolyásuk elvesztése igencsak meggyengítette az északi *xiongnuk* pozícióját, ami minden bizonnyal jelentős szerepet játszott ebben a folyamatban. 83-ban 37 000 északi *xiongnu* vándorolt délre. A *wuhuan*ok, *xianbeiek*, *dinglinge*gek, *qiangok* 羌 és déli *xiongnuk* eközben folyamatosan támadták az északi *xiongnukat*, és a Han-dinasztia ellenük indított hadjárataiban is részt vesznek ezek a népek. 87-ben a *xianbeiek* egyedül óriási vereséget mérnek az északi *xiongnukra*, és megölik Youliu 優留 *shanyut*. A vereség hatására 58 északi *xiongnu* törzs, körülbelül 200 000 ember keres menedéket Kínában, és telepszik le Yunzhong 雲中, Wuyuan 五原, Shuofang 朔方 és Beidi 北地

³¹ *Hou Hanshu* 88/16.

³² Yü 2008a: 146–147.

³³ Barfield 1992: 79.

területein, tehát a déli *xiongnuk* között.³⁴ 89–91 között a kínaiak több nagy csapást mérnek a pusztulás szélére sodródott északi *xiongnuk* maradékaira. A *shanyu* 87-ben először az Altajba, onnan 91-ben az Ili-folyó völgyébe, aztán még nyugatabbra menekül, teljesen elhagyva ezzel a sztyeppét. Ekkor a *xianbeiek* elfoglalják az északi *xiongnuk* korábbi területeit. A még mindig ott maradt *xiongnuk*, mintegy 10 000 „sátornyi” (*zhang* 帳) ember átáll a *xianbeiek*hez, akik ettől jelentősen megerősödnek.³⁵ Barfield szerint az északi *xiongnuk* 87-ig, a *xianbeiektől* elszenvedett óriási vereségig voltak a meghatározó erő a sztyeppén.³⁶ Zhou és Yü az északi *shanyu* elmenekülésének évére, 91-re datálja a Xiongnu Birodalom bukását.³⁷ Tény, hogy ezektől az évektől kezdődően nem beszélhetünk *xiongnu* dominanciáról a sztyeppén.

A felvázolt események ismeretében nagy pontatlanság volna azt állítani, hogy az északi *xiongnuk* sztyepe feletti uralmának a *xianbeiek* vetettek végét, bár szerepük ebben kétségkívül nem volt elhanyagolható. A folyamat a Han-dinasztia megerősödésével, a *wuhuanok* és *xianbeiek* szövetségének elnyerésével, a 40-es évek végén kezdődött. A *xiongnuk* 46-tól kiéleződő megosztottsága, majd a 48–50 között lezajló kettészakadása a dinasztia szempontjából éppen kedvező időben történt, s valószínűleg jóval többet nyomott a latba, mint a *wuhuanok* és a *xianbeiek* szövetsége. Ezek a veszteségek teték csak igazán lehetővé azt, hogy a 70-es években az egyre nagyobb hatalmú Han-dinasztia visszaszerezze az északi *xiongnuktól* a Nyugati területek feletti befolyást is. Ezt követően Kína és az egykor a *xiongnuk* szövetségében álló népek együttes támadássorozata hozta meg az eredményt.

94-ben érdekes fordulat történik. A 87-es vereség után Kínának behódolt északi *xiongnuk* nem hajlandóak alávetni magukat a déli *shanyunak*, saját vezetőt választanak Fenghou 逢侯 személyében, és nagy pusztítások közepette (postaállomásokat gyűjtanak fel és hivatalnokokat mészárolnak le) visszatérnek északra, s a szokásokhoz híven egy keleti és egy nyugati részre

³⁴ Fenghou történetét 94–117-ig lásd *Hou Hanshu* 87/29 (*Nan xiongnu liezhuan* 南匈奴列傳).

³⁵ Lin 1986: 109, Yü 2008a: 147–149, Gardiner és Crespigny 1977: 4–5, *Hou Hanshu* 88/17, *Sanguozhi* 三國志 30/2.

³⁶ Barfield 1992: 87.

³⁷ Zhou 2015: 5, Yü 2008a: 149. A körülményekről lásd még Holcombe 2013: 7.

osztják régi-új szállásterületüket. Itt azonban nem sokáig van maradásuk, hiszen az északiak területeit már három évvel korábban elfoglaló *xianbeiek*, a *dinglingek* és a déli *xiongnuk* is folyamatosan támadják őket, ami miatt sokuk már 96-tól kezdődően, először a nyugati, de aztán a keleti területről is visszaszivárog a déli *xiongnukhoz*.

A helyzet tarthatatlanságát belátva Fenghou először 104-ben, majd egy évre rá követséget küldött Kínába, és engedélyt kért a visszatérésre. Az udvar ajándékokkal viszonzta a látogatást, de érdemleges válaszra nem méltatta az új északi *shanyut*. Fenghou számára így egyetlen lehetőség maradt hatalma megerősítésére, a Nyugati területek feletti befolyás megszerzése. 107-ben egy évtizedre ez sikerül is neki, és a *xiongnuk* a nyugati államok hadaival kiegészülve be-betörnek Kínába. 117-ben azonban *xianbeiek* megverik Fenghout, emberei átállnak a *xianbeiekhez*, ő maga pedig 118-ban alig több mint száz maradék emberével dél felé indul, hogy Kínában kérjen menedéket. Az udvar ez alkalommal befogadja, és – hogy a későbbiekben ne okozzon gondot – a távoli Yingchuanba 潁川 (ma Henan 河南 tartomány) költözteti.³⁸

A *xianbeiek* 91–155 között

Fenghou kísérlete a *xiongnu* hatalom restaurálására a sztyeppén hamar kudarcot vallott, melyben jelentős szerepe volt az északi *xiongnuk* egykori területeit már elfoglaló *xianbeieknek*. Ettől az eseménytől kezdődően a *Hou Hanshu* és a *Sanguozhi* 三國志 kizárólag a *xianbeiek* fosztogatásairól tudósít, az előbbi jóval részletesebben.³⁹ Szükségtelen most kitérnünk az összes fosztogató hadjárat felsorolására,⁴⁰ viszont mindenképpen meg kell említenünk két egyéb eseményt ebből az időszakból. Yü szerint 110-körül, Schreiber szerint 107–113 között egy Yanliyang 燕荔陽 nevű *xianbei* törzsfő

³⁸ *Hou Hanshu* 87/39–45.

³⁹ Az érintett időszak eseményeit a *Hou Hanshu* 88/17–23 tárgyalja.

⁴⁰ A *Hou Hanshuban* rögzített fosztogatások történetének német nyelvű fordítását évszámokkal lásd Schreiber 1947: 172–182.

behódol Kínának és Ningcheng 甯城, azaz a *wuhuan* védnök állomáshelye környékére költözik. Ekkor 120 *yiluo* vezetője küld túszoikat Ningchengbe, ahol úgynevezett „barbár piac” (*hushi* 胡市) nyílik a nomádok és a kínaiak közti kereskedelemre. Ezután a *xianbeiek* hol fellázadnak, hol újra behódolnak Kínának, harcolnak a *xiongnukkal* és a *wuhuanokkal*.⁴¹ Nem kizárt, hogy 117-ben éppen ezek a *xianbeiek* azok, akik megverik a Nyugati területek felől Kínát háborgató Fenghout.

121-ben Liaoxiből két másik *xianbei* vezető – Wulun 烏倫 és Qizhijian – hódol be Kínának. Wulun a *wang* 王, Qizhijian pedig az alacsonyabb *hou* 侯 címet kapja a dinasztától. Még ugyanebben az évben Qizhijian fellázad, és fosztogatások hosszú sorozatába kezd. Nemcsak a kínaiakat, de a déli *xiongnukat* is több alkalommal támadja, akik 133-ban indítanak hadjáratot ellene, kevés sikerrel. Később Daiból is indul egy hasonló sikertelen támadás. Nem sokkal később Qizhijian meghal, és a *xianbeiek* fosztogatásai megritkulnak.⁴²

Ezekben az évtizedekben a sztyepe felől, tehát kizárólag a *xianbeiek* fosztogatásairól értesülünk. A Han-dinasztia a *wuhuanok* és déli *xiongnuk* segítségével igyekszik visszaverni ezeket a támadásokat.⁴³ Északi *xiongnuk*-ról Fenghou óta nem hallunk, *xiongnu* uralomról a sztyeppén, 87–91 óta nem beszélhetünk. Ezért meglepő az a minden bizonnyal a 130-as évek elejére vonatkozó következő megjegyzés, amelyet a *Hou Hanshuban* találunk:

„Huan 桓 császár idejében élt a *xianbei* Tanshihuai 檀石槐. Apja Touluhou 投鹿侯 volt, aki háromévnnyi katonai szolgálat után, melyet a *xiongnuknál* töltött, hazatért. Felesége közben otthon gyermeket szült. Touluhout ez meglepte, s a gyermeket meg akarta ölni.”

桓帝時，鮮卑檀石槐者，其父投鹿侯、初從匈奴軍三年，其妻在家生子。投鹿侯歸，怪欲殺之。⁴⁴

⁴¹ Yü 2008b: 444, Schreiber 1947: 174, *Hou Hanshu* 88/18.

⁴² *Hou Hanshu* 88/20–23, Schreiber 1947: 183, Gardiner és Crespigny 1977: 7–8.

⁴³ Yü 2008b: 444.

⁴⁴ *Hou Hanshu* 88/24. Tanshihuai történetének elemzését lásd Gardiner és Crespigny 1977: 7–8.

Barfield, bár nem hivatkozik erre a megjegyzésre, csakis egyedül erre alapozhatja azt a megállapítását, miszerint bár 87-ben a *xiongnu* dominanciának a sztyeppén vége, egészen 130-ig voltak *xianbei* törzsek, melyek katonai szolgálatot teljesítettek a *xiongnuk* részére.⁴⁵

A Touluhou távolléte alatt született gyermeket, Tansihuaít anyai nagyszülei nevelték fel, s később, 155-körül, 23 éves korában egy *xianbei* törzsszövetség élén egyesítette a sztyeppét. A fenti kínai megjegyzés az egyetlen, mely arra engedhet következtetni, hogy a sztyeppé *xiongnu* korszaka Touluhou idején még tart, majd Tansihuai-jal zárul, a *xianbei* időszak pedig az utóbbival kezdődik. Bár a szóban forgó megjegyzés kétségtelenül „nem illik a képbe”, túl kevés ahhoz, hogy az egészet átrajzoljuk. Hiba lenne Touluhou *xiongnuk*nál töltött katonai szolgálata alapján azt gondolnunk, hogy a *xianbeiek* még ezekben az években is a *xiongnuk* alávetettjei lettek volna. Előfordulhatott ilyesmi kisebb közösségek egymáshoz való viszonyában. Például egy-egy megmaradt vagy a *xianbeiek* uralmától időlegesen függetlenedett, erőre kapott *xiongnu* törzs alávetett elszigeteltebb, védtelenebb *xianbei yiluó*kat, vagy ejthettek foglyul *xianbei* embereket. A 130-as évek tájékáról Kínát érő *xiongnu* támadásokról már nem hallunk. Azt, hogy a sztyeppén a *xianbei*, *xiongnu*, *dingling* stb. törzsek ekkortájt pontosan milyen viszonyban vannak egymással, nem tudjuk. Nem zárhatjuk ki, hogy ezek alkalmanként harcban álltak egymással, és korábban megvert törzsek tagjait újabb harcaikban való részvételre kötelezték. A Kínát érő támadásokból eközben az látszik, hogy ekkor már a *xianbeiek* a sztyeppé urai.

Tansihuai törzsszövetsége és Kebineng kísérlete az újraegyesítésre

A *Sanguozhi* a következőképpen vázolja a sztyeppé Tansihuai alatti egyesítését:

⁴⁵ Barfield 1992: 87.

„Keletről és nyugatról a törzsfők mind csatlakoztak hozzá. Katonái és lovai mind igen erősek voltak. Délen fosztogatták Han határait, északon visszaverték a *dinglinge*ket, keleten megálították a *fuyu* 夫餘 népet, nyugaton pedig a *wusun*okat 烏孫 támadták. Teljes mértékben birtokba vették a *xiongnuk* egykori területeit.”⁴⁶

東西部大人皆歸焉。兵馬甚盛，南鈔漢邊，北拒丁令，東却夫餘，西擊烏孫，盡據匈奴故地。

A *Hou Hanshu* is hasonlóan fogalmazza meg ugyanezeket.⁴⁷ A kínai krónikák sem Tanshihuai-jal kapcsolatban, sem pedig a 155 körüli évekből⁴⁸ nem említenek olyat, hogy *xiongnuk* menekültek volna el a sztyeppéről. Tanshihuai 156-tól kezdődően folyamatosan indította fosztogató hadjáratait Kínába. 167-ben Huan 桓 császár (ur. 147–167) *heqin* 和親 egyezmény megkötését ajánlja neki. Három évszázaddal korábban, az i. e. 198–128-ig terjedő időszakban ilyen egyezmény szabályozta Kína és a *xiongnuk* viszonyát. Ennek értelmében a *shanyu* ígéretet tett, hogy felhagy a fosztogatásokkal, cserébe a kínaiak évente meghatározott mennyiségű aranyat, selymet, bort és rizst küldtek a *shanyunak*, továbbá minden *shanyu* kínai hercegnőt kapott feleségül.⁴⁹ Az egyezmény értelmében a kínai császár és a *shanyu* egyenrangú diplomáciai felek voltak, a két birodalom közti határ pedig a Nagy Fal mentén húzódott. A *xiongnuk* később sorozatosan megszegték az egyezményt, és újabb fosztogatásaikkal kényszerítették a dinasztíát a *shanyunak* járó javak mennyiségének növelésére. Tanshihuai azonban visszautasítja az ajánlatot, és csak még gyakrabban fosztogatja Kína határvidékeit.

A *xiongnu shanyu* hatalma erősen központosított volt; mint a sztyepei törzsei és Kína közti kizárólagos közvetítő a szövetségébe tartozó törzseket a Kínától szerzet javak szétosztása révén volt képes maga mellett tartani. A *xianbeieknél* viszont a hatalom megszerzése és megtartása leginkább

⁴⁶ *Sanguozhi* 三國志 30/2.

⁴⁷ *Hou Hanshu* 88/24.

⁴⁸ Itt a Yongxing 永興 (153–154), és Yongshou 永壽 (155–158) uralkodási érák jöhetnek szóba.

⁴⁹ Lin 1986: 50.

a személyes rátermettség bizonyításával, folyamatos hadjáratokkal volt lehetséges. A vezető pozíció öröklésének – a *xiongnukkal* ellentétben – náluk nem voltak erős hagyományai. A *xianbei* törzsszövetséget alkotó törzsek is jóval nagyobb autonómiával rendelkeztek, mint a *xiongnu* birodalmat alkotók, s így a törzsszövetség vezetője nem sajátíthatta ki magának a Kínával való közvetlen kommunikáció kizárólagos jogát. Ezért Tanshihuai ellenérdekelte volt a *xiongnuk* számára korábban kedvező békeegyezmény megkötésében.⁵⁰ A *xianbei* fosztogatások így csak akkor mérséklődnek, amikor Tanshihuai 180/181-ben, 45 éves korában meghal. Pozícióját ugyan fia, Helian 和連 formálisan öröklő, ám őt embereinek fele szinte azonnal elhagyja, majd az egész törzsszövetség nagyon hamar darabokra hullik.⁵¹

Az ezt követő két évtizedben nagyobb *xianbei* törzsfők, köztük Tanshihuai leszármazottai közötti harcokról értesülünk.⁵² Ezekben a harcokban, a 200-as évek elején tűnik fel egy alacsony származású *xianbei* törzsfő, Kebineng 軻比能. 220-ban a Han-dinasztia véget ér, és Cao Cao 曹操 észak-kínai hadúr fia, Cao Pi 曹丕 a Wei-dinasztia 魏 Wen 文 császáráként (220–226) ül a trónra. Kebineng a Wei-jel való jó kapcsolatai révén megerősödik, a 230-as évekre a többi törzsfőt maga mellé állítva egyesíti a sztyeppe Góbitól délre eső (*monan* 漠南) részét, és elkezd fosztogatni Bing tartományt (Bing zhou 并州). 234-ben Bingből kínai csapatok indulnak Kebineng ellen, de nagy vereséget szenvednek. A fő hadvezér elesik, a csapatok teljesen megsemmisülnek.⁵³ 235-ben You 幽 tartomány kormányzója (*cishi* 刺史), Wang Xiong 王雄 javaslatára Ming 明 császár (ur. 227–239) egy követnek álcázott merénylet küld a *xianbeiek* közé, aki leszúrja Kebinenget. Kebineng halála után a *xianbeiek* közt megszűnik az egység. Gyengébb csoportjaik behódolnak Weinek, az erősebbek távolra menekülnek.⁵⁴ Kebineng kísérlete, hogy egyesítse a sztyeppét, így kudarcot vallott. Halála után, csakúgy, mint Tanshihuai halála után, törzsszövetsége szinte azonnal széthullik.

⁵⁰ Barfield 1992: 88–89.

⁵¹ Gardiner és Crespigny (1977: 38) a 180-as évek néhány fosztogatásáról úgy véli, hogy azok jó eséllyel még Heliának tulajdoníthatók.

⁵² Bővebben lásd Gardiner és Crespigny 1977: 39–40.

⁵³ Ma 1962: 191.

⁵⁴ *Sanguozhi* 三國志 30/2.

Konklúzió

Modun hatalomra jutásának idején a *xianbeiek* és *wuhuanok* elődei, a keleti barbárok (*donghuk*) jelentős erőt képviseltek a sztyepe keleti periferiáján. Mivel a kínai krónikák uralkodójuk (*wang*) elpusztítását említik, nem zárható ki, hogy ebben az időben politikai egység, törzsek felett álló vezetés jellemezte társadalmukat. A későbbiekben a *xianbeiek* egészen a Keleti Han-dinasztia idejéig távol maradtak Kínától, míg déli szomszédai és közeli rokonaik, a *wuhuanok* már Han Wudi idejében szövetségre léptek a Han-dinasztiával.⁵⁵ Ekkor még a határ külső részén őrzik azt a *xiongnukkal* és a *xianbeikkel* szemben. Wang Mang interregnumának második felében és az azt követő bő két évtizedben visszarendeződés figyelhető meg. A Han Wudi hadjáratai előtti időkhöz hasonlóan a *xianbeiek* és *wuhuanok* ismét szövetségre lépnek a *xiongnukkal*, és fosztogatják a kínai határvidéket.

Az i. sz. 1. évszázad közepe táján a Xiongnu Birodalom két részre szakadása, a *wuhuanok* beköltözése Kína határain belülre, továbbá a *xianbeiek* Kínával való szövetsége hatalmas érvágás az északi *xiongnuknak*. Az 50-es évektől kezdődően az északi *xiongnuk* már nem egyedüli urai a sztyeppének, hiszen annak keleti és délkeleti részét már a *xianbeiek* tartják ellenőrzésük alatt. A 70-es években a Han-dinasztia visszaszerzi az északi *xiongnuktól* a Nyugati területek legfontosabb városállamai feletti ellenőrzést. Ez az északi *xiongnuk* bukásának közvetlen előzménye, hiszen ennek a veszteségnek a hatására az utolsó szövetségesei is ellenük fordulnak. A 80-as évek során a kínaiak és az északi *xiongnuk* egykori szövetségesei – a déli *xiongnuk*, *xianbeiek*, *dinglingek*, *qiangok* és a Nyugati területeken fekvő városállamok – hadjáratsorozatai pusztítják el az északi *xiongnuk* már régóta hanyatló birodalmát. Igaz, ezeknek a hadjáratoknak a sorában a *xianbeiek* 87-es hadjárata talán mind közül a legeredményesebb, mégis túlzás lenne azt állítani, hogy a *xianbeiek* támadások hosszú sorozata után „maguk alá gyűrték” a *xiongnukat*. A 87-es és 91-es vereségeket követően óriási számban csatlakoztak északi *xiongnuk* a déliekhez, illetve a *xianbeiekhez*. Ez utóbbiak ekkor elfoglalták a *xiongnuk* egykori területeit, és hamarosan ők kezdték el háborgatni Kína határvidékeit.⁵⁶

⁵⁵ Yü 2008b: 436, Barfield 1992: 85.

⁵⁶ Yü 2008b: 443.

A *xianbeiek* sem ekkor, sem később nem hoztak létre olyan, a *shanyu* központosított hatalmán alapuló törzsszövetséget, mint előzőleg a *xiongnuk*. A *xianbei* hatalomátvétel kérdését illetően Barfield megállapítása tűnik helytállóknak. Szerinte az északi *xiongnuk* bukása nem egy *xianbei* birodalom felemelkedésének az eredménye volt, hanem a *xiongnuk* hanyatlása tette lehetővé a *xianbeiek* felemelkedését.⁵⁷ Mint azt láthattuk, a keleti barbárok már Modun idejében törekedtek a nyugati irányú terjeszkedésre. Az északi *shanyu* menekülésével és a *xiongnuk* sztyepei uralmának végével ennek a terjeszkedésnek az útjából gördült el az akadály. Az egykori keleti barbárok egy része, a délebbre élő *wuhuanok* Kína határain belülre költöztek, így a sztyeppét a *xianbeiek* vették birtokba. Ami a *xianbeiek* sztyepei politikai létezését tekintve a legközelebb állt a Xiongnu Birodalomhoz, az Tansihuai rövid életű törzsszövetsége volt.

Fontos megjegyeznünk, hogy a *xianbeiek* sztyepe feletti dominanciája már jó hatvan évvel Tansihuai előtt elkezdődött, és a törzsszövetség szét hullásával sem ért véget. Első alkalommal Qizhijian esetében kezdődhetett el egy törzsszövetség kialakulásának a folyamata, de csakúgy, mint később Kebinengnél, ez a vezető korai halálával megtorpant. Tansihuai véghezviszi a sztyepe gyakorlatilag összes nomád törzsének egyesítését, de műve aztán az ő szintén korai halálával megint csak darabjaira hullik. A *xianbeiek* sztyepei jelenlétének alapvetően széttagolt jellege ezután sem változik. Ezért véleményem szerint nem Tansihuai törzsszövetségének megalakulása az, ami új fejezetet nyit a sztyepe történetében, hanem a *xiongnuk* uralmának vége, amit az i. sz. 90 körüli évekre kell datálnunk. Ettől kezdve a sztyepe teljesen más képet mutat, mint a *xiongnuk* idején. Nincsenek jobb és bal „karjai”, azaz keleti és nyugati szövetségesei, és a határvidékek elleni fosztogatások sem vezetnek *heqin* egyezmény megkötéséhez. Amikor a *xianbeiek* sztyepei történetének *xiongnuk*éra leginkább emlékeztető szakaszával, Tansihuai törzsszövetségével jellemezzük a *xianbeiek* politikai létezését, akkor nem teszünk mást, mint hogy a *xiongnuk*éhoz mérjük a *xianbeiek* történelmi teljesítményét. Ezzel szemben a *xianbeiek* politikai

⁵⁷ Barfield 1992: 87.

létezésére semmiképp sem az egységes törzsszövetség, de nem is a teljes széttagoaltság, hanem az egység és széttagoaltság mértékének állandó változása volt jellemző. Tanshihuai törzsszövetsége nem a *xianbeiek* sztyeppei uralmának kezdete, csupán annak legegységesebb időszaka, ha úgy tetszik, csúcspontja.

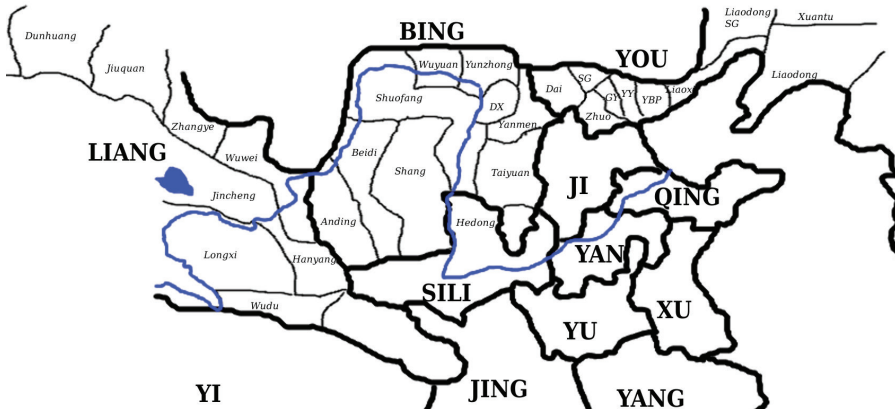
Hivatkozott szakirodalom

- Barfield, Thomas J. 1981. „The Hsiung-nu Imperial Confederacy: Organization and Foreign Policy.” *The Journal of Asian Studies* 41.1: 45–61.
- Barfield, Thomas J. 1992. *The Perilous Frontier: Nomadic Empires and China, 221 BC to AD 1757*. Cambridge & Oxford: Blackwell.
- Di Cosmo, Nicola 2004. *China and its Ancient Enemies: The Rise of Nomadic Power in East Asian History*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ecsedy Ildikó 1979. „Törzs és törzsi társadalom a VI. századi türk birodalomban.” In: *Nomádok és kereskedők Kína határain* [Körösi Csoma Kiskönyvtár 16] Budapest: Akadémiai Kiadó, 165–197.
- Gardiner, K. H. J. & Crespigny de R. R. .C. 1977. „T’an-shih-huai and the Hsien-pi Tribes of the Second Century A.D.” *Papers on Far Eastern History* 15: 1–44.
- Golden, Peter B. 1992. *An Introduction to the History of the Turkic Peoples: Ethnogenesis and State-Formation in Medieval and Early Modern Eurasia and the Middle East*. Wiesbaden: Harrassowitz.
- Holcombe, Charles 2013. „The Xianbei in Chinese History.” *Early Medieval China* 19: 1–38.

- Kradin, Nikolai N. 2011. „The Stateless Empire: The Structure of the Xiongnu Nomadic Super-Complex Chiefdom.” In: Ursula Broassembler – Bryan K. Miller (eds.) *Xiongnu Archaeology: Multidisciplinary Perspectives of the First Steppe Empire in Inner Asia*. Bonn: Vor- und Frühgeschichtliche Archäologie, Rheinische Friedrich-Wilhelms-Universität Bonn, 77–96.
- Lin Gan 林幹 1986. *Xiongnu tongshi* 匈奴通史 [„A xiongnuk átfogó története”]. Beijing: Renmin Chubanshe.
- Lin Gan 林幹 1989. *Donghu shi* 東胡史 [A keleti barbárok története]. [Zhongguo gudai beifang minzu shicongshu]. Huhehaote: Neimenggu Renmin Chubanshe.
- Ma Changshou 馬長壽 1962. *Wuhuan yu xianbei* 烏桓與鮮卑 [A wuhuanok és a xianbeiek]. Shanghai Renmin Chubanshe.
- Vásáry István 2003. *A régi Belső-Ázsia története* [Magyar Őstörténeti Könyvtár 19.]. Budapest: Balassi Kiadó.
- Scheidel, W. 2010. „The Xiongnu and the Comparative Study of Empire.” In: Ursula Broassembler – Bryan K. Miller (eds.) *Xiongnu Archaeology: Multidisciplinary Perspectives of the First Steppe Empire in Inner Asia*. Bonn: Vor- und Frühgeschichtliche Archäologie, Rheinische Friedrich-Wilhelms-Universität Bonn, 111–120.
- Schreiber, G. 1947. „Das Volk der Hsien-pi zur Han-Zeit.” *Monumenta Serica: The Journal of Oriental Studies* 12.1: 145–203.
- Yü, Ying-shih 2008a. „The Hsiung-nu.” In: Denis Sinor (ed.) *The Cambridge History of Early Inner Asia*. Cambridge: Cambridge University Press, 118–150.

Yü, Ying-shih 2008b. „Han Foreign Relations.” In: Denis Twitchett and Michael Loewe (eds.) *The Cambridge History of China Vol. 1. The Ch'in and Han Empires 221 B.C. – A. D. 220*. Cambridge: Cambridge University Press, 377–462.

Zhou Weizhou 周伟洲 2015. „Wei-jin Nanbeichao shiqi beifang minzu yu minzu guanxi yanjiu 魏晋南北朝时期北方民族与民族关系研究 [„Északi népek és kapcsolataik a Wei-, a Jin-, illetve az Északi és Déli dinasztiák korában].” *Beifang Minzu Daxue Xuebao* 北方民族大学学报 126 [2015/6]: 5–14.

Kína északi határvidékének adminisztratív egységei i. sz. 140 körül.

A nagybetűk a tartományok, a kicsik a helyőrségek neveit jelölik.

Rövidítések:

SG – Shanggu (Liaodong SG- Liaodong Shuguo)

YBP – Youbeiping

YY – Yuyang

GY – Guangyang

DX - Dingxiang

